

О. О. Любіч

доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України,
віце-президент ДННУ "Академія фінансового
управління", Київ, Україна,
alyubich@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9339-4242>

Д. Г. Хохич

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії Київського
національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна,
khokhych.dmytro@kneu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3787-939X>

**ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНИМИ
БАНКАМИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Анотація. *Вступ.* Аналіз доступності і якості фінансових ресурсів передбачає визначення джерел фінансування, усталених практик роботи державних банків, міжнародних програм і фондів, критеріїв забезпечення якості й сталості реконструкції, нагальних потреб у фінансуванні та його наявності, участі економічних суб'єктів у процесах планування та моніторингу виконання програм відбудови, механізмів підзвітності й гарантування економічної, соціальної та екологічної стійкості.

Проблематика. Потреба в розширенні джерел залучення строкових ресурсів на місцевому та міжнародних ринках, їх розподіл через систему фінансового партнерства між державними банками й уповноваженими фінансовими організаціями на підтримку малого та середнього бізнесу вимагають скоординованих і злагоджених дій між усіма учасниками процесу. Довгострокові кошти домогосподарств хоч і мають невелику частку в загальній структурі фінансування, у контексті глобалізації набувають дедалі більшого значення, особливо з урахуванням економічного відновлення та політичної стабільності.

Мета – науково-практична оцінка обсягів, динаміки та структури джерел залучення коштів державними банками на місцевому ринку для відбудови економіки України.

Методи. Використано системний підхід, принципи систематизації статистичних та аналітичних даних, графічного аналізу, наукового синтезу, індукції та дедукції.

Результати. Проаналізовано обсяги, динаміку та структуру залучення кредитних ресурсів держбанками в партнерстві з уповноваженими фінансовими організаціями, зокрема через кредитні програми Фонду розвитку підприємництва (ФРП) та програми рефінансування комерційних банків Національного банку України (НБУ). Виявлено, що обсяги залучених ресурсів у ФРП та рефінансування є незначними порівняно з кредитними портфелями державних банків. З метою отримання доступу до кредитів ФРП держбанки вкладають кошти в інструменти державного боргу (ОВДП), котрі є неефективним з точки зору підтримки економічного відновлення, оскільки через високі процентні ставки за ними відбувається переливання ліквідності в державні боргові зобов'язання, що створює тиск на держбюджет і додаткові ризики дефолту для емітентів таких цінних паперів. Особливу увагу приділено аналізу динаміки строкових коштів клієнтів у розрізі банківських груп, зокрема державних та приватних банків, а також банків з іноземним капіталом. Наведено динаміку залучення коштів фізичних і юридичних осіб державними банками порівняно з великими приватними банками та банками з іноземним капіталом. Це дало змогу оцінити, наскільки успішно банки підтримують ліквідність і зберігають довіру клієнтів.

Висновки. Державні банки в умовах війни відіграють ключову роль у стабілізації фінансової системи. Програми підтримки бізнесу, соціальні виплати й державні гарантії зробили ці банки важливими для клієнтів, що пояснює значні прирости депозитних портфелів у 2023–2024 рр. Обсяги рефінансування банків (застава, строки, мета) вказують на зміну стратегії НБУ, спрямовану на зменшення залежності банків від центробанку та перехід до більш ринкових механізмів забезпечення ліквідності. Поступова інтеграція України до ЄС відкриває для держбанків перспективи доступу до масштабного і дешевого фінансування за цільовими програмами, тому доцільно вже тепер орієнтувати ресурсну політику банків на відповідні механізми. В умовах війни і глобальної невизначеності важливим інструментом залучення додаткового фінансового ресурсу виступають державні й міжнародні гарантії. Водночас цей інструмент застосовується доволі обмежено. Серед державних банків лише Укресімбанк отримав прямі гарантії від Уряду України в забезпечення вимог кредиторів. Потрібно розглянути можливості залучення гарантії від міжнародних організацій як менш обтяжливого й більш ефективного інструменту розширення і здешевлення фондування.

Ключові слова: державні банки, кредитні ресурси, банківська система, ОВДП, строкові депозити, ринкова інфраструктура.

Рис. 5. Табл. 4. Літ. 25.

Oleksandr Lyubich

Dr. Sc. (Economics), Professor, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, alyubich@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9339-4242>

Dmytro Khokhych

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, khokhych.dmytro@kneu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3787-939X>

WAYS OF RAISING FINANCIAL RESOURCES BY STATE-OWNED BANKS TO REBUILD THE ECONOMY OF UKRAINE

Abstract. Introduction. The analysis of the availability and quality of financial resources involves identifying sources of funding, established practices of state-owned banks, international programs and funds, criteria for ensuring the quality and sustainability of reconstruction, urgent needs for funding and its availability, ensuring the participation of economic actors in the planning and monitoring of reconstruction programs, accountability mechanisms and ensuring economic, social and environmental sustainability.

Problem Statement. The need to expand the sources of term resources on local and international markets, and to distribute them through a system of financial partnerships between state-owned banks and authorized financial organizations to support small and medium-sized businesses, requires coordinated actions among all stakeholders. Although households' long-term funds account for only a small share of the overall financing structure, they are becoming increasingly important in the context of globalization, especially in view of economic recovery and political stability.

The *purpose* is to examine the volume, dynamics and structure of sources of funds raised by state-owned banks in the local market for the purpose of rebuilding Ukraine's economy.

Methods. The study used a systematic approach, the principles of systematization of statistical and analytical data, graphical analysis, scientific synthesis, induction and deduction.

Results. The article analyzes the volumes, dynamics and structure of attracting credit resources by state-owned banks in partnership with authorized financial organizations, in particular through the loan programs of the Entrepreneurship Development Fund (EDF) and the NBU's refinancing programs for commercial banks. It was found that the

amount of resources attracted from the EDF is insignificant compared to the loan portfolios of state-owned banks. To access the EDF loans, state-owned banks invest in government debt instruments (government bonds), which is inefficient in terms of supporting economic recovery, as high interest rates on such instruments cause liquidity to flow into government debt obligations, which puts pressure on the state budget and additional default risks for issuers of such securities. Special attention in the study is paid to the analysis of the dynamics of customers' term deposits by banking groups, including state-owned and private banks, as well as banks with foreign capital. The dynamics of attracting funds from individuals and legal entities of state-owned banks in comparison with large private banks and banks with foreign capital is presented. This made it possible to assess how successfully banks maintain their liquidity and retain customer confidence. *Conclusions.* In times of war, state-owned banks play a key role in stabilizing the financial system. Business support programs, social payments, and government guarantees have made these banks important to customers, which explains the significant growth in deposit portfolios in 2023-2024. The volume of bank refinancing (collateral, terms, purpose) indicates a change in the NBU's strategy aimed at reducing banks' dependence on the central bank and moving to more market-based liquidity mechanisms. The gradual integration of Ukraine into the EU opens up prospects for state-owned banks to access large-scale and cheap financing under targeted programs, so it is advisable to orient the banks' resource policy towards the relevant mechanisms. In times of war and global uncertainty, state and international guarantees are an important tool for attracting additional financial resources. At the same time, this tool is used to a limited extent. Among the state-owned banks, only Ukreximbank has received direct guarantees from the Ukrainian government to secure creditors' claims. It is necessary to consider the possibility of attracting guarantees from international organizations as a less burdensome and more effective tool for expanding and reducing the cost of funding.

Keywords: state-owned banks, credit resources, banking system, government bonds, time deposits, market infrastructure.

JEL classification: E52, E58, G21, G28.

Вступ. Пошук необхідного фінансування для відбудови економіки України викликає значний інтерес серед політиків, бізнесменів, урядовців з огляду на затяжний характер бойових дій та істотні руйнування економічної інфраструктури. Широкомасштабна макрофінансова допомога економіці України з боку Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Світового банку стала сигналом для інших міжнародних фінансових установ, зокрема Європейського інвестиційного банку (ЄІБ), Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), що відкрило додаткові можливості для надання бюджетної підтримки чи спрямування цільових інвестицій у відновлення вітчизняної економіки.

Потреба в розширенні джерел залучення строкових ресурсів на місцевому і міжнародних ринках, їх розподіл через систему фінансового партнерства між державними банками й міжнародними фінансовими організаціями на підтримку малого та середнього бізнесу вимагають скоординованих і злагоджених дій між усіма учасниками процесу.

Відбудова України потребуватиме залучення величезної кількості ресурсів. Звіт "Україна – швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення" надає детальний аналіз збитків, які перевищили 135 млрд дол. США [1].

Як зазначається в дослідженні Бостонської консалтингової групи (BCG, 2023), обсяг поточної допомоги недостатній для повного відновлення України та повернення її до самодостатності. Тому акцент повинен зміститися з надання негайної допомоги на планування комплексних заходів для відновлення країни [2].

Аналіз досліджень і постановка проблеми. Протягом багатьох років у ДННУ “Академія фінансового управління” тривають дослідження з розвитку банківської системи України на сучасному етапі. Державні банки є невід’ємною і провідною ланкою цієї системи, роль якої складно переоцінити, адже з 2014 р. їхня частка в капіталі за чистими активами зросла з 18,3 % до понад 50 %. Доробок творчого колективу науковців Академії охоплює висвітлення широкого спектра проблем і перспектив діяльності держбанків, зокрема в умовах надзвичайних обставин – гібридної війни РФ проти нашої держави, пандемії коронавірусу, повномасштабної російської агресії, що розпочалася 24 лютого 2024 р. [3–15].

Досвід України в розвитку фінансової інфраструктури державного банкінгу різноманітних держпрограм підтримки кредитування бізнесу та іпотеки, у т. ч. за участю коштів зовнішньої допомоги країн-партнерів і міжнародних організацій, свідчить про наявність прогалів на організаційно-технічному й законодавчому рівні. Хронічний дефіцит фінансових ресурсів, обмежений спектр джерел їх залучення, дорожнеча, підвищена увага донорів, інвесторів та партнерів щодо обсягів інвестицій, необхідних для поточного відновлення економіки в умовах воєнного стану, викликають потужний резонанс з боку не тільки вітчизняних учених, а й міжнародної спільноти. Академік Б. М. Данилишин наголошує, що для ефективного нівелювання воєнних ризиків державі доведеться або безпосередньо стати власником критично важливих виробництв, або опосередковано підтримувати приватний бізнес через відповідні програми [16]. Шляхи залучення фінансування державними банками кредитних ресурсів для відбудови економіки України розглядаються у працях відомих українських дослідників [5; 14; 17–19]. Зокрема, акцентується увага на питаннях залучення ресурсів, наданих зарубіжними партнерами для фінансування програм подолання наслідків повномасштабної агресії, а також активізації підтримки України з боку міжнародних фінансових організацій. Програми стимулювання ділової активності мають величезне значення для прискорення економічного зростання. Окремо розглядається проблема капіталізації банків за участю держави та залучення іноземного капіталу в прямі інвестиції банківського сектору. Не менш важливим аспектом є розширення кредитної підтримки економіки в умовах війни як необхідний чинник її стійкого відтворення, відбудови зруйнованих активів і розвитку промислового виробництва. Проте в згаданих працях питання участі комерційних банків у кредитуванні економіки розглядаються здебільшого через застосування інструментів державного регулювання інвестицій та капіталізації банків, а не пошук ефективних шляхів мобілі-

зації внутрішніх коштів економічних суб'єктів на вітчизняному фінансовому ринку та їх використання як довгострокового ресурсу для відновлення економіки України.

Метою статті є науково-практична оцінка обсягів, динаміки та структури джерел залучення коштів державними банками на місцевому ринку для відбудови економіки України.

Методи дослідження. Використано системний підхід, принципи систематизації статистичних та аналітичних даних, графічного аналізу, наукового синтезу, індукції та дедукції.

Результати дослідження. Статистика обсягів залученого рефінансування банків від Національного банку України (НБУ) свідчить, що на початок війни в лютому 2022 р. центробанк запровадив беззаставні інструменти рефінансування банків [20]. Ці кошти спрямовувались на стабілізацію шоків відтоків у перші дні воєнних дій. Рефінансування від НБУ є важливим інструментом підтримки ліквідності банківської системи, особливо у кризових умовах, таких як повномасштабна війна в Україні (рис. 1).

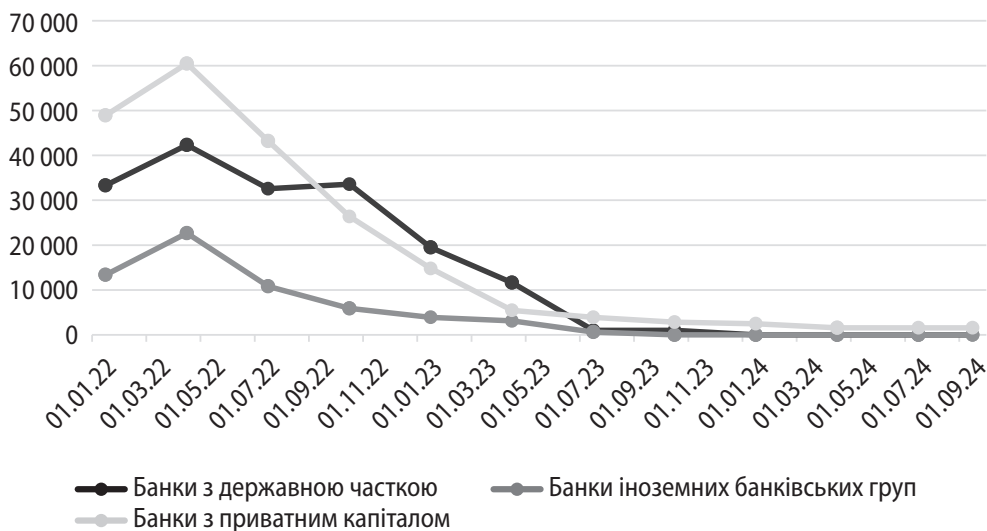


Рис. 1. Обсяг портфеля рефінансування банків від НБУ, млн грн

Побудовано за: [22].

Початок війни в лютому 2022 р. істотно вплинув на фінансову систему країни, що змусило НБУ активно підтримувати банки шляхом надання рефінансування для забезпечення їхньої ліквідності. Це стало особливо важливим для підтримки стабільності банківської системи та збереження доступу до фінансових ресурсів у період невизначеності.

Підвищення облікової ставки до рівня 25 % річних у червні 2022 р. збільшило вартість залученого рефінансування, що зробило вказаний ресурс дуже дорогим, стимулюючи банки максимально акумулювати ресурси на погашення отриманого рефінансування.

Банки з державною часткою на початку 2022 р. мали обсяг рефінансування у 33,3 млрд грн, що свідчить про активну підтримку ресурсів банків з

боку НБУ. У квітні 2022 р. цей показник зріс до 42,3 млрд грн, що було пов'язано з необхідністю підтримки державних банків у період активних бойових дій. Проте, вже до липня обсяг рефінансування зменшився до 32,6 млрд грн, а в жовтні 2022 р. він залишався на рівні 33,6 млрд грн. Це свідчить про певну стабілізацію ситуації в банківському секторі, ймовірно, через надмірну дорожнечу цього ресурсу.

У 2023 р. обсяги рефінансування державних банків суттєво скоротилися до 19,5 млрд грн у січні та 11,6 млрд грн у квітні, а до липня 2023 р. майже повністю були погашені (1,0 млрд грн). З 2024 р. банки з державною часткою не мають потреби в рефінансуванні, що вказує на стабілізацію їхнього фінансового стану та високий рівень ліквідності.

Помітне скорочення обсягів рефінансування, характерне для всіх банків, свідчить про поступове відновлення банківської системи як самодостатньої. Це є результатом покращання макроекономічної ситуації, стабілізації валютного курсу та збільшення довіри клієнтів до банків.

Відсутність рефінансування для банків з державною часткою та іноземних банків з 2024 р. може вказувати на зміну стратегії НБУ, спрямовану на зменшення залежності банків від центрального банку та перехід до більш ринкових інструментів забезпечення ліквідності. Зміна стратегії в рефінансуванні банків пов'язана з усвідомленням Національним банком об'єктивної необхідності підтримки боргової політики Уряду банківським ресурсом. З огляду на це НБУ переорієнтовує банки з вкладень у депозитні сертифікати на купівлю ОВДП.

Структура зобов'язань українських державних банків не характерна для класичних банків розвитку або експортно-імпортних банків, а більше притаманна звичайним комерційним банкам. Дані табл. 1 показують, що держ-

Таблиця 1. Основні складові зобов'язань державних банків на 1 вересня 2024 р., млн грн

Показники	АТ КБ "Приват- Банк"	АТ "Ощадбанк"	АТ "Укресім- банк"	АБ "Укргаз- банк"	АТ "Сенс Банк "
Кошти, отримані від НБУ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Кошти банків	5,3	915,8	3 100,9	3 963,7	39,7
Кошти клієнтів	567 100,4	339 221,2	224 233,8	152 263,4	99 105,7
Облігації	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Фінансові зобов'язання	13,0	0,0	0,4	1,8	3,6
Інші залучені кошти	5 793,2	9 855,4	27 661,0	8 144,8	348,4
Субординований борг	343,2	0,0	4 205,6	0,0	0,0
Усього зобов'язань	607 816,0	361 169,4	262 184,7	166 590,4	101 594,7
Частка коштів клієнтів, %	93	94	86	91	98

Складено за: [21]

банки не залучають у 2024 р. рефінансування від НБУ. Для всіх банків основним ресурсом є кошти клієнтів.

Вагомим недоліком ресурсної бази банків на сучасному етапі є погіршення їхньої строкової структури. Хоча в середньому по системі співвідношення строкових депозитів і депозитів до запитання протягом 2022–2024 рр. покращилось (рис. 2), все одно понад дві третини депозитних ресурсів залучаються на умовах до запитання.

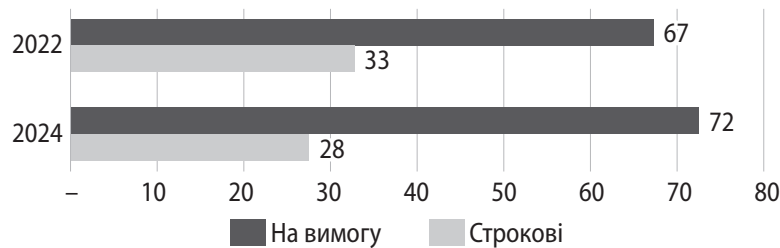


Рис. 2. Співвідношення строкових депозитів та депозитів на вимогу в банках України, %

Побудовано за: [22].

Співвідношення за державними банками дещо більш сприятливе, ніж у середньому по системі. Проте, судячи з того, що у 2024 р. темп приросту строкових депозитів по системі уповільнився, а переважну частку строкових депозитів утворюють вклади терміном на 3–6 міс., то строкові депозити все ще не можуть виступати суттєвим джерелом фінансування довгострокових кредитів. Доцільно докласти додаткові зусилля для залучення вкладів населення та суб'єктів господарювання на тривалішій основі.

Стосовно інституційної структури, то державні банки виступають лідерами із залучення депозитів домогосподарств, акумулюючи понад 60 % їхніх коштів на ринку (табл. 2).

Водночас частка коштів суб'єктів господарювання в державних банках лишається практично незмінною (табл. 3).

Особливе місце в структурі залучених на внутрішньому ринку фінансових ресурсів посідають довгострокові депозити клієнтів. Останні традиційно є фундаментом стабільної ресурсної бази банків, які можна спрямовувати на довгострокові інфраструктурні й інвестиційні проекти відбудови та розвитку країни. У зв'язку з цим важливо акцентувати увагу на зростанні обсягів цього ресурсу, що є індикатором довіри клієнтів до економічної ситуації в країні.

На початку 2022 р., ще до війни, обсяги довгострокових депозитів у банках становили лише 9,8 % за депозитами суб'єктів господарювання і 14,1 % за депозитами домогосподарств. Після початку воєнних дій цей показник додатково знизився. На 1 січня 2024 р. частка довгострокових депозитів у банківській системі становила 2,2 % за депозитами суб'єктів господарювання і 7,4 % за депозитами домогосподарств [22]. Це свідчить про недостатній рівень довіри до надійності державних банківських інституцій і скорочення потенціалу довгострокової ресурсної бази банків на внутрішньому ринку.

Таблиця 2. Кошти домогосподарств на рахунках державних банків, млн грн

Період	Укрексімбанк	Ощадбанк	ПриватБанк	Укргазбанк	Всього по системі	Частка ДБ у депозитах ДГ по системі, %
01.01.2022	26 634,5	121 721,0	226 122,1	27 507,7	724 689,8	55,5
01.07.2022	27 143,6	134 912,2	277 798,8	25 201,8	788 706,8	59,0
01.01.2023	32 698,3	166 697,9	333 755,5	32 089,5	931 810,6	60,7
01.07.2023	33 881,2	174 233,9	348 407,4	30 898,9	967 705,1	60,7
01.01.2024	37 848,5	188 298,0	391 284,4	33 530,1	1 083 081,3	60,1
01.07.2024	39 407,2	197 060,4	418 373,7	32 930,4	1 146 619,3	60,0
01.09.2024	39 256,5	200 545,5	416 624,1	32 785,2	1 150 743,4	59,9

Примітка. ДБ – державні банки; ДГ – домашні домогосподарства.

Розраховано та складено за: [21].

Таблиця 3. Кошти суб'єктів господарювання на рахунках державних банків, млн грн

Період	Укрексімбанк	Ощадбанк	ПриватБанк	Укргазбанк	Всього по системі	Частка ДБ у депозитах СГ по системі, %
01.01.2022	81 441,4	64 754,0	94 796,0	63 127,2	759 493,8	40,0
01.07.2022	75 001,8	53 221,0	103 526,5	67 500,4	726 899,7	41,2
01.01.2023	86 986,3	60 279,3	129 907,7	73 789,4	890 385,0	39,4
01.07.2023	135 209,8	78 657,2	132 221,6	95 675,8	1 085 683,5	40,7
01.01.2024	140 502,5	103 387,3	157 070,3	115 084,2	1 143 519,7	45,1
01.07.2024	142 114,7	148 934,7	149 627,5	107 371,3	1 351 553,6	40,5
01.09.2024	151 159,5	132 398,5	148 849,5	112 079,2	1 358 015,8	40,1

Примітка. СГ – суб'єкти господарювання.

Розраховано та складено за: [21].

Також слід зазначити, що у 2024 р. ситуація зі строковістю депозитів дещо покращилась. На 1 серпня 2024 р. частка довгострокових депозитів дещо зросла і становила 3,2 % за депозитами суб'єктів господарювання і 9,8 % за депозитами домогосподарств. У державних банках з лютого 2024 р. починається поступове зростання обсягів строкових депозитів. Це може бути пов'язано з пошуком вкладниками безпечної гавані для своїх коштів у державних установах на тлі воєнних дій, а також їхньою схильністю до тривалішого зберігання коштів через відносну стабілізацію фронту.

На рис. 3 наведено динаміку частки строкових депозитів клієнтів у національній валюті в розрізі банків.

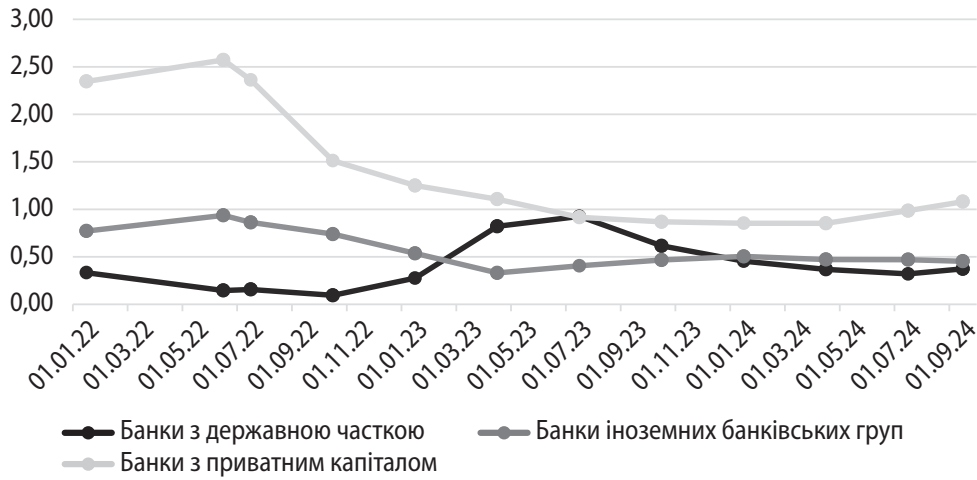


Рис. 3. Частка строкових коштів клієнтів у національній валюті в загальних залучених коштах клієнтів у розрізі банків, %

Побудовано за: [22].

Загалом динаміка показників демонструє, що, попри істотний вплив війни, банківська система України зберігає стабільність, зокрема через адаптивність банків та підтримку з боку держави. Це свідчить про потенціал подальшого зростання та стабілізації фінансового ринку в країні, що є важливим елементом повоєнного відновлення економіки.

Можна також відзначити стабільність строкових коштів клієнтів у іноземній валюті в розрізі банків (рис. 4). Одним із позитивних факторів збереження обсягу цих коштів стали обмеження НБУ на зняття коштів клієнтами, валютні обмеження на виведення коштів за кордон і 100-відсоткова га-

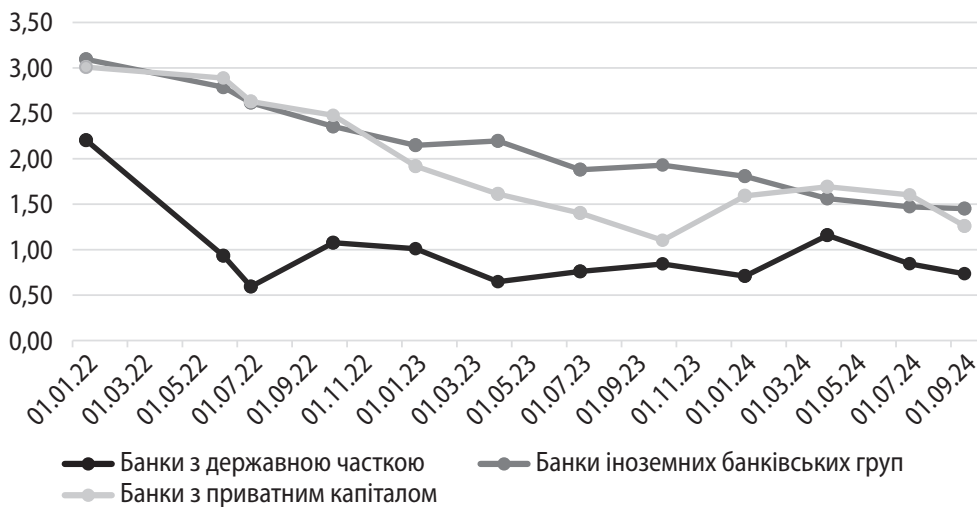


Рис. 4. Частка строкових коштів клієнтів у іноземній валюті в загальних залучених коштах клієнтів у розрізі банків, %

Побудовано за: [21].

рантія від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) на кошти клієнтів. Слід підкреслити, що до 13 квітня 2022 р. максимальна гарантія ФГВФО на одного вкладника в одному банку становила 200 тис. грн, тепер така гарантія покриває всі кошти фізичних осіб у банках. Після війни вона становитиме 600 тис. грн.

Зниження облікової ставки НБУ з 2022 р. та поступове відновлення довіри до банківської системи сприяли частковому відновленню строкових депозитів, проте повної стабілізації так і не відбулося. Націоналізація Sense Bank у 2023 р. зміцнила фінансову стабільність банківської системи з огляду на впровадження державного контролю над вкладами під час повномасштабної війни.

Проаналізуємо обсяги залучених коштів державними банками і порівняємо їх з обсягом залучених депозитів банками з іноземним капіталом та приватними банками.

- АТ “Укрексімбанк”:
 - початковий обсяг (січень 2022 р.): 108,076 млн грн → завершення періоду (вересень 2024 р.): 190,416 млн грн. Зростання на 76 %;
 - Укрексімбанк демонструє стабільне нарощування коштів, особливо у другому півріччі 2023 р. Пікові показники зафіксовано у грудні 2023 р. та на початку 2024 р., що свідчить про довіру клієнтів та ефективність банківських операцій за державного управління;
 - банк відіграє важливу роль у підтримці державних програм фінансування та експорту під час війни, що також впливає на стабільність його ресурсної бази.
- АТ “Ощадбанк”:
 - початковий обсяг (січень 2022 р.): 186,475 млн грн → завершення періоду (вересень 2024 р.): 332,944 млн грн. Зростання на 79 %;
 - Ощадбанк продемонстрував суттєве зростання у 2023–2024 рр. завдяки активній участі в соціальних та економічних програмах. Це включає державні гарантії на депозити й виплати соціальної допомоги, що підвищило довіру клієнтів;
 - відчутне збільшення залучень вкладів у другій половині 2023 р. підкреслює важливість державних банків під час кризи.
- ПАТ КБ “ПриватБанк”:
 - початковий обсяг (січень 2022 р.): 320,918 млн грн → завершення періоду (вересень 2024 р.): 565,474 млн грн. Приріст на 76 %;
 - ПриватБанк залишається найбільшим гравцем на ринку з великим відривом від конкурентів. Він демонструє постійне зростання навіть у періоди коливань ринку, підтверджуючи свою роль ключового банку для фізичних осіб. Пікові прирости відбулися у грудні 2023 р. та на початку 2024 р.
- Sense Bank (націоналізований у 2023 р.):
 - початковий обсяг (січень 2022 р.): 84,262 млн грн → завершення періоду (вересень 2024 р.): 95,819 млн грн;
 - зростання на 14 %, однак динаміка залишається нерівномірною;

- після націоналізації у 2023 р. банк поступово стабілізує свої позиції, але його результати свідчать про певні труднощі із залученням нових клієнтів та збереженням старих. На зростання можуть впливати процеси реорганізації після націоналізації.
- АБ “Укргазбанк”:
 - початковий обсяг (січень 2022 р.): 90,635 млн грн → завершення періоду (вересень 2024 р.): 144,864 млн грн. Зростання на 60 %;
 - банк активно залучав кошти протягом 2023 р., однак у середині 2024 р. спостерігається сповільнення зростання. Це може свідчити про вичерпання можливостей інтенсивного нарощування клієнтської бази.
- АТ “Райффайзен Банк Аваль”:
 - початковий обсяг: 105,258 млн грн → вересень 2024 р.: 173,774 млн грн. Зростання на 65 %;
 - банк демонструє помірне зростання з основними приростами у першій половині 2024 р. Це свідчить про стабільну клієнтську базу та ефективне обслуговування.
- АТ “ОТП Банк”:
 - початковий обсяг: 55,384 млн грн → вересень 2024 р.: 79,103 млн грн. Зростання на 43 %;
 - банк зберігає стабільну динаміку з незначними коливаннями протягом усього періоду.
- ПАТ “Креді Агріколь Банк”:
 - початковий обсяг: 45,098 млн грн → вересень 2024 р.: 98,089 млн грн. Зростання на 117 %;
 - найбільший приріст серед приватних банків свідчить про успішні маркетингові стратегії та високу привабливість для клієнтів.
- АТ “ТАСКОМБАНК”:
 - початковий обсяг: 20,509 млн грн → вересень 2024 р.: 25,417 млн грн. Зростання на 24 %;
 - темпи зростання залишаються низькими, що може свідчити про необхідність перегляду стратегії залучення клієнтів.
- ПАТ “Банк Кредит Дніпро”:
 - початковий обсяг: 14,190 млн грн → вересень 2024 р.: 19,232 млн грн. Зростання на 35%;
 - основні прирости відбулися у другій половині 2023 р.

Розглянемо динаміку частки державних банків у банківській системі та ключові фактори, які вплинули на ці зміни, включно з макроекономічною нестабільністю, конкуренцією з приватними банками та націоналізацією Sense Bank у 2023 р. (рис. 5).

Проаналізуємо динаміку зміни частки державних банків в банківському секторі за 2022–2024 роки.

2022 р.: початок війни та зростання частки державних банків

1. Січень – лютий 2022 р.:

- частка державних банків на початку 2022 р. становила 46–48 %;

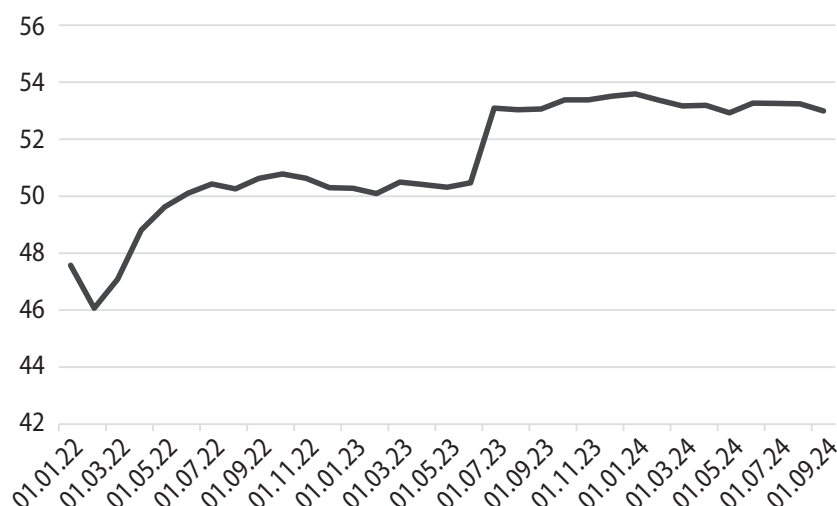


Рис. 5. Частка залучених коштів державних банків у банківській системі у 2022–2024 рр., %

Побудовано за: [21].

- цей період відповідає довоєнному стану, коли розподіл коштів між державними та приватними банками був більш збалансованим.
2. Березень – вересень 2022 р.:
- після початку війни частка державних банків почала зростати, досягнувши 50 % у травні та піднявшись до 51 % у серпні – жовтні 2022 р.

Причини зростання:

- 1) переорієнтація клієнтів на держбанки, які пропонують державні гарантії на депозити та фінансову стабільність;
 - 2) виплати державної допомоги та за соціальними програмами здійснювалися через державні установи, що додатково сприяло припливу коштів у держсектор.
3. Жовтень – грудень 2022 р.:
- частка державних банків залишилася стабільною на рівні 50–51 %. Це свідчить про зростання довіри до них в умовах воєнного стану.

2023 р.: стабілізація частки на рівні 50–53 %

1. Січень – червень 2023 р.:
- у першій половині 2023 р. частка державних банків стабілізувалася на рівні 50 %. Незважаючи на поступову стабілізацію ринку, клієнти продовжували тримати кошти в держбанках.
 - вплив націоналізації Sense Bank: у середині 2023 р. після його націоналізації частка держбанків зросла до 53 %. Це свідчить про те, що клієнти довіряють банкам із державною підтримкою, навіть якщо ті проходять реорганізацію.
2. Липень – грудень 2023 р.:
- частка залишається на рівні 53 %, що підкреслює стабільність довіри до державного банківського сектору, особливо у період посилення економічних викликів.

2024 р.: збереження стабільності та завершення процесу адаптації

Січень – серпень 2024 р.:

- частка державних банків у 2024 р. стабільно утримується на рівні 53–54 %. Конкуренція з приватними банками дещо посилюється, але держбанки продовжують лідирувати завдяки довірі клієнтів та державній підтримці. Попри активність приватних банків, клієнти обирають держбанки через їхню передбачуваність і стабільність.

Державні банки в умовах війни відіграють ключову роль у стабілізації фінансової системи. Програми підтримки бізнесу, соціальні виплати та державні гарантії зробили такі банки важливими для клієнтів, що пояснює зростання їхньої ресурсної бази у 2023–2024 рр.

У кризовий період клієнти надають перевагу державним банкам через більшу безпеку коштів та участь держави в управлінні. Також ці банки активно підтримують економіку шляхом кредитування підприємств і соціальних програм. Головна проблема держбанків – бюрократичність та подекуди менш гнучке обслуговування, що може стримувати темпи залучення нових клієнтів і малого бізнесу, котрі надають перевагу інноваціям приватних банків.

У АТ “Сенс Банк” та АБ “Укргазбанк” спостерігаються нерівномірні обсяги залучення коштів через перебудову ринку під час війни. Націоналізація Sense Bank вимагає часу для стабілізації роботи та відновлення довіри клієнтів до банку.

Ще одним джерелом залучення держбанками кредитних ресурсів на місцевому ринку є кошти Фонду розвитку підприємництва (ФРП). Фонд реалізовує кредитні програми на підтримку малого й середнього бізнесу: мікрокредитування, кредитування мікро-, малих та середніх підприємств за пріоритетними галузевими напрямками (Програма ММСП), проект “Підтримка малих та середніх підприємств” (Проект II), проект “Підтримка енергоефективних інвестицій малих та середніх підприємств” (Проекти III, IV). Найбільший обсяг заборгованості за кредитами Фонду серед державних банків має АБ “Укргазбанк”, що отримав кредитні ресурси за трьома програмами ФРП.

ФРП відбирає банки-партнери для кредитних проектів за критеріями прийнятності:

- надійність та фінансова стійкість, що підтверджується звітністю про дотримання економічних нормативів, результатами діагностики і стрес-тестів, відсутністю заходів впливу з боку регулятора;
- позиція на ринку кредитування, динаміка і якість кредитних портфелів, наявність каналів продажу кредитних продуктів;
- наявність прийнятних кредитних технологій, оцінки кредитних ризиків, організаційної спроможності реалізовувати кредитування цільових клієнтів, стратегічних цілей щодо зростання кредитних портфелів.
- оцінки від рейтингових агентств враховуються, але не є вирішальним фактором у прийнятті рішення про схвалення кредитів за програмами.

Перед прийняттям рішення про партнерство з банком ФРП проводить дью ділідженс у ньому з акцентом на оцінці управління ризиками та стратегії бізнесу. Аналіз банку охоплює вивчення внутрішніх нормативних документів, звітності про ризики, інтерв'ювання керівників структурних підрозділів, зустрічі з вищими керівниками й відвідування кінцевих позичальників – малих та середніх підприємств (МСП). Спочатку Правління, а потім Наглядова рада розглядають представлені матеріали поряд із погодженими умовами кредитного договору.

Перед укладанням кредитного договору підрозділ інвестиційних операцій ФРП проводить переговори з банком-партнером, погоджуючи основні умови: валюту, суми, вартість, строк і забезпечення кредиту, а також кovenанти. За результатами переговорів банку надсилається оферта, яка має певний період дійсності. Суми фінансування на одного контрагента є відносно малими, у діапазоні 1–5 млн євро в еквіваленті.

Процентна ставка за кредитом враховує такі параметри:

- вартість ресурсу для ФРП;
- запропоноване банком забезпечення;
- мінімальна маржа прибутку для покриття операційних витрат ФРП;
- конкурентні ставки кредитування на ринку оптових ресурсів;
- альтернативні джерела ресурсів від міжнародних фінансових організацій;
- очікувана банком маржа прибутку на кредитних операціях з цільовими клієнтами.

Вартість кредиту включає разову комісію за його видачу, яка становить 0,1–0,5 %. ФРП не застосовує диференціації процентних ставок за рівнем ризику контрагента або розміру фінансування, однак має шкалу рівня заставного покриття боргу залежно від бальної оцінки банку (табл. 4).

Таблиця 4. Вартість кредитних ресурсів ФРП, залучених державними банками

Назва програми	Валюта кредиту	АБ “Укргазбанк”	АТ “Укрексімбанк”
Програма мікrokредитування	Євро	EURIBOR 3m + маржа	Фіксована, НД
Програма МСП	Грн	Індекс UIRD 3 міс.	Індекс UIRD 3 міс.
Проєкт II	Грн	Індекс UIRD 3 міс.	Індекс UIRD 3 міс.
Проєкт III	Грн	Індекс UIRD 3 міс.	Індекс UIRD 3 міс.

Примітка. UIRD – Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб.

Складено за: [23].

АТ “Укрексімбанк” наприкінці I кв. 2023 р. отримав від Фонду три нові кредити за програмами мікrokредитування (в сумі 2,7 млн євро), ММСП (у сумі 50 млн грн) та Проєктом II (у сумі 100 млн грн). АБ “Укргазбанк” наприкінці 2023 р. вчасно погасив борг за Проєктом II у сумі 100 млн грн.

Державні банки отримували кредити ФРП під заставу портфелів ОВДП: фактично покриття заборгованості становило 130–150 % за кредитами

Укргазбанку і 150–220 % за кредитами Укрексімбанку. Таким чином, щоб отримати цей ресурс, банки вкладають кошти в інструменти державного боргу. Можливість надання кредитів банкам-контрагентам із високим класом кредитного ризику без застави передбачено політикою ФРП. Натомість банки з іноземним капіталом залучають кредити у ФРП під заставу майнових прав за кредитами МСП, що відповідає місії установи розвитку щодо стимулювання кредитування.

Наприклад, Укргазбанк повідомляє про програми підтримки бізнесу за кошти ФРП з акцентом на енергоефективності.

Програма мікрокредитування має такі цілі: фінансування інвестиційних проєктів, які передбачають зменшення енергоспоживання на одиницю продукції більше ніж на 15 %; використання вторинної сировини; використання відновлюваних джерел енергії (вітряних, сонячних парків, гідроелектростанцій); проведення заходів з енергоефективності, у т. ч. з метою підвищення класу енергетичної ефективності будівель позичальника до рівня не нижче С; установка або модернізація очисних споруд; використання енергії навколишнього середовища для потреб виробництва; придбання або модернізація обладнання, що сприятиме прямому або опосередкованому захисту довкілля, зменшення споживання природних ресурсів, енергозбереження (планова річна дохідність інвестицій за рахунок енергозбереження більше 10 %).

Програма “Додай енергії твоєму бізнесу” з підтримки фінансування енергоефективних інвестицій МСП реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу, наданої Фонду через KfW у рамках проєктів “Фінансування МСП у рамках Східного партнерства – Етап II” та “EU4Business” [24]. Цільове спрямування кредитних ресурсів передбачає: придбання або модернізацію обладнання; ремонт офісних та виробничих приміщень МСП шляхом утеплення фасадів, заміни вікон та дверей, модернізації теплових мереж тощо, що зумовлює зниження споживання енергії та викидів CO₂. Також припускається фінансування оборотного капіталу обсягом не більше 30 % вартості проєкту. Загальний обсяг фінансування енергоефективності становить 4 млн євро.

Програма кредитування мікро-, малих та середніх підприємств також не відрізняється за призначенням від згаданих вище кредитних програм. Банк розкриває інформацію про процентну ставку для позичальника на рівні UIRD 3 міс. UAH + 5,0 %, тобто процентна маржа відносно мала. Аналогічно програма підтримки фінансування інвестиційних проєктів за пріоритетними напрямками передбачає зменшення енергоспоживання у позичальника на одиницю продукції більше ніж на 15 %, підвищення класу енергетичної ефективності будівель до рівня не нижче С, а для проєктів енергозбереження вимагається планова річна дохідність інвестицій вище 10 %.

ПриватБанк та Sense Bank історично не залучали кредитні ресурси ФРП. У червні 2024 р. Sense Bank набув статусу партнера ФРП і офіційно отримав доступ до ресурсів за програмами цього фонду [25]. ПриватБанк не виявляв

зацікавленості у залученні коштів ФРП після націоналізації, а до націоналізації розглядався як ненадійний для партнерства.

Висновки. Банківська система внаслідок воєнного шоку постала перед серйозними викликами. Це позначилося на динаміці депозитних портфелів у різних банківських групах, які адаптували свої стратегії до нових умов. Одним із негативних наслідків такого процесу стала переорієнтація коштів клієнтів у найбільш ліквідні форми вкладів.

Характеристики доступу до фінансування для державних банків зумовлені загальним рейтингом держави, меншою мірою їхнім кредитним рейтингом, а також набутим досвідом залучення кредитів від міжнародних організацій. В останньому випадку держбанки користуються помітною перевагою перед приватними установами завдяки наявності формальних і неформальних гарантій держави щодо виконання їхніх зобов'язань. Той самий фактор відіграє свою роль і при залученні депозитів із внутрішнього ринку.

Початок війни в лютому 2022 р. призвів до значного зниження частки довгострокових депозитів у іноземній валюті у всіх банківських групах. Клієнти переважно обирали короткострокові інструменти з метою збереження ліквідності на тлі високих ризиків. Це формувало серйозні структурні диспропорції, підвищувало ризики й обмежувало перспективи довгострокового кредитування. Вирішення питання відновлення строкових депозитів потребує запровадження спеціальних державних програм цільового заощадження.

Державні банки залишаються лідерами в залученні коштів, особливо в умовах кризи. ПриватБанк та Ощадбанк продемонстрували найбільший приріст завдяки широкій клієнтській базі й підтримці соціальних програм. Укрексімбанк також виконує важливу функцію в кредитуванні експорту, зміцнюючи свої позиції на ринку. Водночас модель бізнесу Укрексімбанку не відповідає за ресурсною базою класичній моделі експортоорієнтованих банків у світі. Європейські експортно-імпортні банки не залучають коштів фізичних осіб, а більше зосереджені на державних ресурсах і коштах клієнтів – великих корпорацій. Sense Bank після націоналізації перебуває на етапі стабілізації та поступового повернення довіри клієнтів. Він може стати сильним гравцем на ринку в майбутньому, якщо ефективно реалізує стратегії розвитку.

Конкуренція між державними та приватними банками посилюється в умовах війни. Держбанки мають перевагу за рахунок безпеки та підтримки держави, тоді як приватні банки намагаються конкурувати, інвестуючи в інновації і підвищення якості послуг. Варто підкреслити, що використання державними банками свого статусу шкодить здоровій конкуренції, і у багатьох країнах націоналізованим банкам заборонено рекламувати депозитні продукти з посиланням на контроль держави як власника.

Кредитні ресурси від ФРП мають низький попит із боку банків унаслідок вимог до забезпечення та незначних сум кредитування, тоді як між-

народні інвестори надають кредити без застави, але з вимогами щодо дотримання ковенантів. Банки отримували відповідні листи відмови від вимоги дострокового повернення коштів у разі порушення ковенантів (так званих waiver) від кредиторів, котрі фіксують факт порушення та встановлюють період нормалізації становища, і це загальна практика на ринках капіталу. Держбанкам потрібно взяти це до уваги.

Державні банки мають гостру потребу в довгострокових гривневих ресурсах, щоб не наражатись на надмірний валютний ризик, і тому національна установа розвитку, яку буде створено в Україні, повинна пропонувати значні обсяги гривневого фінансування.

На сучасному етапі переважну частку ресурсів державні банки України залучають для підтримки малого і середнього бізнесу, однак це несе загрозу диспропорції через пріоритетний розвиток дрібнотоварного виробництва й обмежених можливостей для великого бізнесу та реалізації інфраструктурних проєктів. Доцільно стимулювати розвиток підходів до кредитування держбанками запозиченим ресурсом великих інфраструктурних проєктів.

Продовження війни створює високий рівень невизначеності, що впливає на інвестиційну активність і депозити. Більшість клієнтів віддають перевагу зберіганню коштів у держбанках, що підсилює конкуренцію між державними й приватними банками за клієнтські ресурси. Коливання курсу валют, інфляція, обмежений доступ до зовнішніх ринків, а також обмежена можливість розміщення залучених коштів у дохідні активи впливають на здатність банків активно залучати фінансові ресурси.

Список використаних джерел

1. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - February 2023 (English) / World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. Washington, D.C. : World Bank Group, 2023. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab180057556615497>.
2. Supporting Ukraine: A Study on Potential Recovery Strategies for Ukraine. January 2023 / Boston Consulting Group. 2023. URL: <https://media-publications.bcg.com/Supporting-Ukraine-Potential-Recovery-Strategies-Feb-2023.pdf>.
3. Бортніков Г. П. Порівняльний аналіз бізнес-моделей державних банків в Україні. *Фінанси України*. 2019. № 1. С. 80–101. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.01.080>.
4. Бортніков Г. П. Українські банки в умовах воєнного стану. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 2. С. 43–55. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.02.043>.
5. Бортніков Г. П., Любіч О. О., Гладких Д. М. Державні банки в умовах воєнного стану: ключові проблеми та заходи реагування. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 67–91. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.067>.
6. Дробязко А. О., Любіч О. О., Камінська О. С. Аналіз тенденцій банківського фінансування економіки України у 2021 році. *Фінанси України*. 2021. № 9. С. 36–51. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.09.036>.
7. Дробязко А. О., Любіч О. О., Камінська О. С., Борщук О. С. Місія банків за участю держави в капіталі у відновленні економіки. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 39–52. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.09.039>.
8. Дробязко А. О., Любіч О. О., Олійник Д. І. Оптимізація моделей бізнесу державних банків в умовах посилення вимог до фінансової безпеки у 2022 році. *Фінанси України*. 2022. № 1. С. 74–89. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.01.074>.

9. Дробязко А. О., Любич О. О., Свистун А. О. Аналіз ефективності капіталовкладень у банки з участю держави в капіталі у 2018 році. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 32–52. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.04.032>.
10. Дробязко А. О., Любич О. О. Посилення ролі банків з участю держави в капіталі у забезпеченні розвитку реального сектору економіки України. *Фінанси України*. 2019. № 2. С. 27–43. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.02.043>.
11. Дробязко А. О., Беспалий С. Б. Роль банків за участю держави в капіталі у розвитку реального сектору економіки України. *Фінанси України*. 2018. № 12. С. 76–105. URL: finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4566.
12. Любич О. О., Бортніков Г. П., Панасенко Г. О. Аналіз бізнес-моделі державних банків в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 10. С. 7–38. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4357.
13. Любич О. О., Бортніков Г. П., Драчко-Єрмоленко Є. В. Шляхи посткризового відновлення банківських установ. *Наукові праці НДФІ*. 2020. № 4. С. 5–17. URL: <https://doi.org/10.33763/npdfi2020.04.005>.
14. Любич О. О., Дробязко А. О., Борщук О. С. Державні банки України як фактор забезпечення стабільності грошового обігу в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2023. № 1. С. 65–84. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.01.065>.
15. Lyubich O. O., Bortnikov G. P., Drobyazko A. O. Comparative analysis of state-owned banks' role in the economy of Eastern Europe countries and Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. Vol 1, No 32. P. 57–64. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i32.200286>.
16. Данилишин Б. Поствоєнна економіка переможця. *Дзеркало тижня*. 2022. 20 квіт. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/postvojenna-ekonomika-peremozhtsja.html>.
17. Кудряшов В. П. Фінансування інфраструктури в період подолання наслідків війни. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 46–66. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr-2022.04.046>.
18. Даниленко А. І., Єршова Г. В. Повоєнне відновлення економіки: основні фактори впливу та світовий досвід для України. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 10–33. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.06.010>.
19. Бублик Є. О., Єршова Г. В., Гаркавенко В. О., Лопатенко Д. Б. Інституційні чинники стагнації ринку банківського кредитування в Україні та напрями її подолання. *Фінанси України*. 2024. № 4. С. 40–58. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.04.040>.
20. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 22 : постанова Правління Національного банку України. від 19.04.2022 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_19042022_76.
21. Наглядова статистика / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>.
22. Грошово-кредитна та фінансова статистика / Національний банк України. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/groshovo-kreditna-ta-finansova-statistika-serpen-2024-roku>.
23. Річний звіт 2021 Фонду розвитку підприємництва. URL: https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Report-UA_forWeb.pdf.
24. УКРГАЗБАНК профінансує енергоефективність малих та середніх підприємств на загальну суму 4 млн євро за програмою “Додай енергії твоєму бізнесу” / Укргазбанк. 2023. 6 квіт. URL: <https://www.ukrgasbank.com/news/13459->
25. Sense Bank підписав угоду про партнерство з Фондом Розвитку Підприємництва 10 червня 2024 / Sense Bank. 2024. 10 черв. URL: <https://sensebank.ua/news/sense-bank-pidpisav-ugodu-pro-partnerstvo-z-fondom-rozvitku-pidpriemnictva>.

References

1. World Bank, Government of Ukraine, European Union, & United Nations. (2023). *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - February 2023 (English)*.

Washington, D.C.: World Bank Group. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab180057556615497>.

2. Boston Consulting Group. (2023). *Supporting Ukraine: A Study on Potential Recovery Strategies for Ukraine. January 2023*. Retrieved from <https://media-publications.bcg.com/Supporting-Ukraine-Potential-Recovery-Strategies-Feb-2023.pdf>.

3. Bortnikov, G. (2019). Comparative analysis of business models of public banks in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 1, 80–101. DOI: 10.33763/finukr2019.01.080 [in Ukrainian].

4. Bortnikov, G. (2022). Ukrainian banks under the conditions of martial law. *RFI Scientific Papers*, 2, 43–55. DOI: 10.33763/npndfi2022.02.043 [in Ukrainian].

5. Bortnikov, G., Lyubich, O., & Hladkykh, M. (2022). State banks during wartime: key issues and response measures. *Finance of Ukraine*, 4, 67–91. DOI: 10.33763/finukr2022.04.067 [in Ukrainian].

6. Drobiazko, A., Lyubich, O., & Kaminska, O. (2021). Analysis of trends in bank financing of Ukraine's economy in 2021. *Finance of Ukraine*, 9, 36–51. DOI: 10.33763/finukr2021.09.036 [in Ukrainian].

7. Drobiazko, A., Lyubich, O., Kaminska, O., & Borshchuk, O. (2022). The mission of banks with state participation in the capital in recovering the economy. *Finance of Ukraine*, 9, 39–52. DOI: 10.33763/finukr2022.09.039 [in Ukrainian].

8. Drobiazko, A., Lyubich, O., & Oliinyk, D. (2022). Optimization of business models of state banks in the conditions of strengthening requirements for financial security in 2022. *Finance of Ukraine*, 1, 74–89. DOI: 10.33763/finukr2022.01.074 [in Ukrainian].

9. Drobiazko, A., Lyubich, O., & Svystun, A. (2019). Analysis of the effectiveness of investments in banks with state participation in capital in 2018. *Finance of Ukraine*, 4, 32–52. DOI: 10.33763/finukr2019.04.032 [in Ukrainian].

10. Drobiazko, A., & Lyubich, O. (2019). Strengthening the role of banks with state participation in capital in the development of Ukraine's real economy sector. *Finance of Ukraine*, 2, 27–43. DOI: 10.33763/finukr2019.02.043 [in Ukrainian].

11. Drobiazko, A., & Bespalyi, S. (2018). The role of banks with state capital in the development of the real sector of economy of Ukraine. *Finance of Ukraine*, 11, 76–105. Retrieved from https://finukr.org.ua/?page_id=774&lang=en&aid=4566 [in Ukrainian].

12. Lyubich, O., Bortnikov, G., & Panasenko, H. (2016). Analysis business model of state banks in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 10, 7–38. Retrieved from https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4357.

13. Lyubich O., Bortnikov G., & Drachko-Yermolenko, Ie. (2020). Ways of post-crisis recovery of banking institutions. *RFI Scientific Papers*, 4, 5–17. DOI: 10.33763/npndfi-2020.04.005 [in Ukrainian]

14. Lyubich, O., Drobiazko, A., & Borshchuk, O. (2023). State banks of Ukraine as a factor for ensuring monetary circulation stability under martial law. *Finance of Ukraine*, 1, 65–84. DOI: 10.33763/finukr2023.01.065 [in Ukrainian].

15. Lyubich, O. O., Bortnikov, G. P., & Drobyazko, A. O. (2020). Comparative analysis of state-owned banks' role in the economy of Eastern Europe countries and Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1 (32), 57–64. DOI: 10.18371/fcaptp.v1i32.200286 [in Ukrainian].

16. Danylyshyn, B. (2022, April 20). The post-war economy of the winner. *Mirror of the week*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/macrolevel/postvojenno-ekonomika-peremozhtsja.html> [in Ukrainian].

17. Kudrjashov, V. (2022). Infrastructure financing in the course of overcoming wartime consequences. *Finance of Ukraine*, 4. C. 46–66. DOI: 10.33763/finukr2022.04.046 [in Ukrainian].

18. Danylenko A., & Yershova G. (2023). Post-war economic recovery: main factors of impact and global experience for Ukraine. *Finance of Ukraine*, 6, 10–33. DOI: 10.33763/finukr2023.06.010 [in Ukrainian].

19. Bublyk, Y., Yershova, G., Harkavenko, V., & Lopatenko, D. (2024). Institutional factors contributing to the stagnation of the bank lending market in Ukraine and ways of its overcoming. *Finance of Ukraine*, 4, 40–58. DOI: finukr2024.04.040 [in Ukrainian].

20. Board of the National Bank of Ukraine. (2022). *On Amendments to Resolution No. 22 of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 24, 2022* (Resolution No. 76, April 14). Retrieved from https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_19042022_76 [in Ukrainian].

21. National Bank of Ukraine. (n. d.). *Supervisory statistics*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> [in Ukrainian].

22. National Bank of Ukraine. (2024). *Monetary and credit and financial statistics*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/groshovo-kreditna-ta-finansova-statistika-serpen-2024-roku> [in Ukrainian].

23. Annual report 2021 of the Entrepreneurship Development Fund. (n. d.). Retrieved from https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Report-UA_forWeb.pdf [in Ukrainian].

24. UKRGASBANK. (2023, April 6). *UKRGASBANK will finance the energy efficiency of small and medium-sized enterprises for a total amount of 4 million euros under the program “Add energy to your business”*. Retrieved from <https://www.ukrgasbank.com/news/13459-> [in Ukrainian].

25. Sense Bank. (2024, June 10). *Sense Bank signed a partnership agreement with the Enterprise Development Fund on June 10, 2024*. Retrieved from <https://sensebank.ua/news/sense-bank-pidpisav-ugodu-pro-partnerstvo-z-fondom-rozvitku-pidpriemnictva> [in Ukrainian].